

тематик, зв'язаних зі спортом, політикою, рукоділлям, домашнім господарством), але, з іншого боку, вносить деякі корективи в стереотипні гендерні погляди (тематика, пов'язана з одягом), а також підтверджують висновки психологів (лексика кольору й почуттєвого сприйняття).

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Акишева А. Т. Языковое самосознание как измерение социальных моделей речевого поведения в гендерном аспекте. – Типы языковой личности// Русская литература в формировании в формировании современной языковой личности: Том 2. – Санкт-Петербург, 24-27 октября 2007. – с. 5 – 13.
2. Бессонова О. Л. Концепти „жіноче” і „чоловіче” в англійській мові // Вісник Донецького університету. Серія Б. Гуманітарні науки. – 2001. – Вип.2. – с. 85-94.
3. Гвоздева А. А. Отличительные особенности женских языковых картин мира. – Актуальные проблемы лингвистики и межкультурной коммуникации: Межвузовский сборник научных трудов. – Иваново, 2004. – с. 43-50.
4. Горошко Е. И. Языковое сознание: гендерная парадигма. – „Методология современной психолінгвистики” – М.-Барнаул: Изд-во Алтайского университета, 2003. – с. 3-12
5. Швейцер А. Д. Социальная дифференциация английского языка в США. – М.: Изд-во «Наука», 1983. – 211с.
6. Shuy R. Sociolinguistic Research at the Centre for Applied Linguistics: the Correlation of Language and Sex, in International Days of Sociolinguistics. - Rome, Instituto Luigi Sturzo. - 1970
7. Spender D. The Right Way to Talk: Sex Differences in Language. - Times Educational Supplement, 3 November: 19> 1978.
8. Trudgill P. Sex, Covert Prestige and Linguistic Change in the Urban British English of Norwich. – Language in Society, #1. – 1972. – p.p. 95 – 174.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Віра Левченко – аспірантка кафедри англійської філології Горлівського державного педагогічного інституту іноземних мов.

Наукові інтереси: соціолінгвістика, гендерна лінгвістика, словотвір.

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ КОНВЕРТОВАНИХ ПОХІДНИХ

Ольга НІКОНЕНКО (Полтава, Україна)

Стаття присвячена вивченню словотвору сучасної німецької мови. Робиться структурний та семантичний аналіз конвертованих похідних основ віддієслівних іменників. Конвертовані похідні основи іменників утворені від твірних основ сильних кореневих дієслів сучасної німецької мови.

The article is devoted to the investigation of derivational system of the German language. The author makes the structural and semantic analysis of the derivative stems of verbal nouns derived from the strong root verbs.

У сучасній німецькій мові безафіксно-похідні основи віддієслівних іменників утворюються:

- а) способом конверсії (до якої належить і субстантивіація);
- б) способом імпліцитної деривації. Внаслідок імпліцитної деривації утворюються безафіксно-похідні основи віддієслівних іменників від ТО сильних кореневих дієслів зі зміною кореневої голосної [15; 16; 18].

Своє дослідження ми присвятили вивченню конвертованих похідних основ іменників. Матеріалом для дослідження слугують похідні основи віддієслівних конвертованих іменників, які співвідносяться за структурою та семантикою з твірними основами сильних кореневих дієслів.

Утворення похідних основ віддієслівних іменників конверсією відомі з найдавніших періодів розвитку словникового складу німецької мови [4; 9; 21; 27]. Однак до сьогодні вчені по-різному витлумачують поняття конверсії. Сформувалися декілька підходів кваліфікації цього поняття.

О.С. Ахманова у Словнику лінгвістичних термінів витлумачує конверсію як “утворення нового слова завдяки переведенню основи в іншу парадигму словозміни” [1: 202]. Субстантивіацію вона визначає як “перехід у розряд іменників інших частин мови внаслідок набутої здатності безпосередньо вказувати на предмет (а не лише через його ознаку і т.п.)” [1: 460].

К.А. Левковська визначає конверсію як “спосіб утворення нових слів без застосування будь-яких спеціальних словотворчих афіксів. Під час конверсії твірна основа однієї частини мови набуває систему форм іншої частини мови, оскільки похідна основа нового слова утворюється шляхом включення твірної основи даного слова в іншу парадигму. Єдиним словотвірним засобом тут є система форм тієї частини мови, до якої належить утворена

похідна основа слова”. Наприклад, твірна основа сильного кореневого дієслова *laufen* → похідна основа віддієслівного іменника *der Lauf*, твірна основа сильного кореневого дієслова *schreiten* → похідна основа віддієслівного іменника *der Schritt* [7: 159]. Щодо субстантивації, то К.А. Левковська вважає, що під час субстантивації інфінітива суфікс відповідної граматичної форми (суфікс інфінітива -en) перетворюється із суфікса формотворчого у суфікс словотворчий (у суфікс іменника – імені дії) *lesen* → *das Lesen*, *sprechen* → *das Sprechen* [7: 321].

Н.М. Шанський визначає безафіксний спосіб словотворення як такий спосіб утворення нових похідних основ, коли твірна основа без додавання будь-яких афіксів стає основою слова іншої частини мови. “Трансформація твірних основ дієслів в похідні основи іменників, – на його думку, – інколи супроводжується тим чи іншим фонетичним переоформленням” [12: 68].

В.В. Михайленко кваліфікує конверсію, або нульову деривацію, як перехід слова з однієї граматичної парадигми в іншу (наприклад, іменник → дієслово, дієслово → іменник). Автор зазначає, що тут відбувається не механічний перехід, а перш за все зрушення в: а) семантиці, б) синтаксисі, в) морфології слова. Наприклад, дієслово → іменник: а) зрушення у семантиці: процесуальність → предметність; б) зрушення у синтаксисі: предикат → суб’єкт (об’єкт); в) зрушення у морфології слова: граматичні категорії дієслова → граматичні категорії іменника [8: 3].

Протилежний погляд щодо конверсії знаходимо в працях С. Ользена. Він взагалі виключає конверсію зі словотвору [26].

В. Флейшер, І. Барц, говорячи про конверсію, наголошують, що у даному випадку мова йде про синтаксичну транспозицію слів (або групи слів чи речень) з потенційним семантичним розвитком та лексикалізацією без зміни кореневої голосної чи афіксації (*laufen* → *der Lauf*, *hoch* → *das Hoch*). Дослідники поділяють конверсію на віддієслівну, відприкметникову та інші конверсії (*das Ist, das Soll, der Bedarf, keinen Benimm haben, die Meinen, das eigne Ich, vom Ich zu Wir, ein gewisser Jemand*). Віддієслівна конверсія поділяється на конверсію кореня дієслова (*Fang, Halt, Rat, Schrei, Streich, Treff, Befehl, Beginn, Ertrag, Erwerb, Verfall, Antrag, Auseinanderfall, Zusammenfall*), інфінітивну конверсію (*Essen, Vermögen, Aufbrechen, Diskutieren, Murmeln, Sitzenbleiben, Fortschreiten*), конверсію дієслівних груп слів (*Wirkenwollen, das Französichtun, das Kopfzerbrechen, Inkrafttreten, Naserümpfen, das Wohlbefinden, Wohlbehagen, Wohlgefallen*) чи речень (*Störenfried, Wagehals, Springinsfeld, Taugenichts, Fergißmeinnicht, Rollfix, Ladefix, Schauinsland, Fingerzeig, Zeitvertreib*). Субстантивацію інфінітива німецькі автори розглядають як субстантивовану конверсію (*hören* → *das Hören*, *sehen* → *das Sehen*, *lachen* → *das Lachen*) [18: 48, 209].

Німецькі лінгвісти Г.-Д. Фішер та Г. Уерпман визначають конверсію як перехід (або як транспозицію) слова з однієї частини мови в іншу без використання суфікса: *lesen* → *das Lesen*, *neue* → *das Neue*, *linke* → *das Linke* [17: 79].

Е. Доналіс переконує, що “конверсією деривати утворюються лише завдяки переходу в іншу частину мови: *lauf-* → *der Lauf*, *laufen* → *das Laufen*, *tief* → *das Tief*, *der Fisch* → *fischen*. У мові часто трапляються похідні основи іменників, утворені від твірної основи дієслова у презенс *der Lauf, der Schlaf*”. Авторка наголошує, що в німецькій мові великого поширення набули слова, утворені способом конверсії від інфінітива дієслова. Е. Доналіс спостерегла, що в науковій літературі дослідники сперечаються, чи належать утворення на зразок *das Drehen, das Gehen, das Singen, das Sehen, das Stehen* до словотвору. На її думку, ці одиниці належать до словотвору, оскільки словотвором дослідниця вважає спосіб поширення словникового складу мови, спосіб утворення слів із наявних мовних матеріалів. У процесі конверсії інфінітива словниковий склад мови поповнюється іменниками, які чітко відрізняються від твірних основ дієслів ознаками, характерними для іменників [14: 128].

Німецька дослідниця Е. Хенчель конверсію називає утворення нового слова, яке належить до іншої частини мови, що не змінило своєї форми. Особливо чітко це явище простежуємо при утворенні іменників від інфінітива дієслів: *schreiben* → *das Schreiben*, *essen* → *das Essen*. Авторка звертає увагу на те, що при утворенні іменників на зразок *laufen* → *der*

Lauf, schreien → *der Schrei* потрібно звертати увагу на корінь дієслова, який у мові виступає лише у формі імператива [20: 193].

Сучасний український дослідник німецької мови О.Д. Огуй кваліфікує конверсію як зміну частини мови без зміни «звукового тіла»: *laufen* → *das Laufen, die Kraft* → *kraft, der Feind* → *feind, in Folge* → *infolge*. Субстантивацію автор називає одним із найпоширеніших видів конверсії, завдяки якій у німецькій мові утворюються іменники з усіх частин мови: *laufen* → *das Laufen, tragisch* → *das Tragische, es* → *das Es, morgen* → *das Morgen* [25: 202].

М.Я. Плющ вважає, що конверсія – це “перехід слова з однієї частини мови в іншу, супроводжуваний перетворенням відповідних парадигматичних характеристик” (Зійшов молодий місяць. – До хати увійшов молодий.).

С.М. Єнікєєва конверсією називає такий спосіб вербокративної деривації, який передбачає утворення нового морфолого-синтактико-семантичного варіанта вихідної лексики без будь-яких змін у зовнішній формі слова. [5: 245].

Г.О. Хант визначає конверсію як семантичний спосіб словотворення, оскільки “важливою її рисою можна вважати зміну значення вихідного слова у зв'язку з його перенесенням в іншу лексико-граматичну категорію. Зміна значення в багатьох випадках – це переосмислення, метафоричне перенесення, оскільки у самому акті переходу однієї частини мови в іншу виникає елемент порівняння”: *der Barsch* → *barsch, abkommen* → *das Abkommen* [11: 220].

Конверсія, за спостереженнями Є. Волошиної, – це морфолого-синтаксичний спосіб творення, за допомогою якого слова набувають нових структурно-граматичних особливостей і синтаксичних функцій. Цей спосіб супроводжується семантичними змінами [2: 21].

Х. Марханд, М. Докуліл, Б. Штайб, Е. Мейнеке вважають ПО віддієслівних іменників, які утворені шляхом конверсії, дериватами з нульовим афіксом або нульовою морфемою [13; 22; 23; 28].

Більшість німецьких дослідників (ХенчельЕ., Доналіс Е., Фішер Г., Уерпман Г.) субстантивацію інфінітива розглядають у складі конверсії [14; 17; 20].

А.В. Гутнікова наголошує, що дієслівна основа, інфінітив можуть субстантивуватися без застосування словотвірних засобів, що, на її думку, дає змогу позначити цей тип похідних як безафіксні віддієслівні утворення [3].

Як зазначає Є. Волошина, при субстантивації перехід відбувається на найвищому рівні (семантичному), оскільки вторинні морфолого-синтаксичні одиниці самостійно функціонують у мові, набувши граматичних і морфологічних ознак іменника [2: 21].

Ми у своєму дослідженні, услід за німецькими вченими В. Флейшером та І. Барц, розуміємо, що внаслідок конверсії та субстантивації, яка входить до складу конверсії, утворюються ПО віддієслівних іменників без зміни кореневої голосної за аблаутом [18; 20; 25].

Застосувавши методику кількісних підрахунків, ми виявили, що внаслідок конверсії постало 95 похідних основ віддієслівних іменників (68 з них – утворені субстантивацією), які мотивовані 123 твірними основами сильних кореневих дієслів. Наприклад: *der Fall* (падіння), *der Fang* (ловля), *der Halt* (опора, зупинка), *der Hau* (лісосіка, удар), *der Lauf* (біг), *der Rat* (порада), *der Schlaf* (сон), *das Fechten* (фехтування), *das Heben* (піднімання), *das Quellen* (набухання), *das Schmelzen* (таяння, плавлення) та інші.

Аналіз співвідносних за структурою та семантикою з твірними основами сильних кореневих дієслів іменників, утворених шляхом конверсії (крім субстантивації), виявив, що більшість похідних основ віддієслівних іменників цього структурного типу є іменниками чоловічого роду (*der Fall, der Schreck, der Quell, der Spring*). Інколи, як виняток, вони можуть бути іменниками середнього роду (*das Grab, das Leid, das Fließ*) [18: 209]. Субстантивовані інфінітиви завжди набувають середнього роду та відповідної іменної парадигми (*das Braten, das Laufen, das Sprechen, das Werfen, das Quellen, das Fechten*) [10: 77].

За значенням віддієслівні іменники, утворені конверсією, поділяють на декілька груп: від *Nomina actionis* (означають дію, яку виражає дієслово: *der Schrei* крик, *der Kuss* поцілунок) через *Nomina acti* (*der Ruf* крик) до позначення предметів (*der Spring* джерело, *der Sitz* місце, *der Steig* стежка) [18: 211, 20: 193]. Інколи деривати, утворені шляхом конверсії, можуть бути полісемантичними, наприклад, у III-томному словнику О.І. Москальської ПО віддієслівного іменника *der Zug* має 32 значення, *der Lauf* – 12 значень.

Субстантивовані інфінітиви за своєю семантикою виражають дію як процес (*das Laden zвантажання, das Schlagen биття*), але трапляються також іменники, які мають подвійне значення (процесуальне та предметне) *das Essen їжа (процес)* та *das Essen їжа (страви)* [7: 321].

Таким чином, аналіз похідних основ конвертованих іменників, утворених від твірних основ сильних кореневих дієслів показав продуктивність творення похідних основ іменників способом конверсії та субстантивації, яка входить до складу конверсії.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. – М.: Советская энциклопедия, 1966. – 606с.
2. Волошина Є. Конверсія в системі повнозначних частин мови (на матеріалі української та англійської мови) // Нова філологія. Збірник наукових праць. – Запоріжжя: ЗНУ, 2007. – №27. – С. 20 – 24.
3. Гутникова А. В. Отглагольные имена существительные без словообразовательных аффиксов в средневерхненемецком и современном немецком языке: Дис... канд. филол. наук: 10.02.04 // Донецкий нац. ун-т. – Донецк, 2002. – 219с.
4. Жирмунский В.М. История немецкого языка. М.: Высшая школа, 1965. – 408с.
5. Єнікєєва С.М. Системність і розвиток словотвору сучасної англійської мови: Монографія. – Запоріжжя: ЗНУ, 2006. – 303 с.
6. Левицький В.В. Основи германістики. – Вінниця: Нова книга, – 2006. – 528с.
7. Левковская К.А. Немецкий язык. – М.: Изд-во Московского университета, 1960 – 321с.
8. Михайленко В.В. Типологічні характеристики деривації і транспозиції дієслова // Іноземна філологія. Львів, 1981. – № 64 – С. 3-5.
9. Степанова М.Д. Словообразование современного немецкого языка. – М.: Издательство литературы на иностранных языках, 1953. – 375с.
10. Степанова М.Д., Чернышева И.И. Лексикология современного нем языка. – М.: Высшая школа, 1962. – 310с.
11. Хант Г.О. Конверсія на синтаксичному рівні як один із проявів мовної економії в сучасній німецькій мові // Вісник Житомирського держ. ун-ту. – 2006. – Вип.27. – С. 220-223.
12. Шанский Н.М., Тихонов А.Н. Современный русский язык в трех частях. Часть 2. – М.: Просвещение, 1981. – 271с.
13. Dokulil M. Zur Frage der sogenannten Nullableitung // Wortbildung, Syntax und Morphologie. The Hague. – Paris: Hrsg. von H.G. Brehle und L. Lipka, 1968. - S. 34 – 58.
14. Donalies E. Die Wortbildung des Deutschen. – Tübingen: Gunter Narr Verlag, 2002. – 190S.
15. Eisenberg P. Grundriß der deutschen Grammatik. Band 1: Das Wort. – Stuttgart, Weimar: Verlag J.B. Metzler, 2006, – 520S.
16. Erben J. Einführung in die deutsche Wortbildungslehre. 5., durchgesehene und ergänzte Auflage. – Berlin: Erich Schmidt Verlag, 2006. – 205S.
17. Fischer H.-D., Uerpmann H. Einführung in die deutsche Sprachwissenschaft. – München: Ehrenwirth, 1996. – 240S.
18. Fleischer W., Barz I. Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache. – Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1995.
19. Hentschel E., Weydt H. Handbuch der deutschen Grammatik. – Berlin, New York: Walter de Gruyter, 2003. – 525 S.
20. Jung W. Grammatik der deutschen Sprache. – Leipzig: VEB Bibliographisches Institut, 1968. – 518S.
21. Marchand H. Die Ableitung desubstantivischer Verben im Französischen, Englischen und Deutschen // Zeitschrift für französische Sprache und Literatur, 73. -1963. – № 3. – S. 105 – 118.
22. Meinecke E. Abstraktbildungen im Althochdeutschen. Wege zu ihrer Erschliessung. - Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1987. – 189 S.
23. Naumann B. Einführung in die Wortbildungslehre des Deutschen. – Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1986.
24. Ogy O.D. Lexikologie der deutschen Sprache – Winnytsa: Nowa knyga, 2003. – 403S.
25. Olsen S. Wortbildung im Deutschen. Eine Einführung in die Theorie der Wortstruktur. – Stuttgart, 1986.
26. Paul H. Deutsches Wörterbuch. – Halle: Niemeyer, 1960. – 782S.
27. Staib B. Inhaltliche Aspekte von Wortbildungsverfahren // Sprache und Handeln. Akten des 13. Linguistischen Kolloquiums Münster 1980. – Tübingen: Niemeyer, 1980. – S. 117 – 126.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Ольга Ніконенко – аспірантка кафедри романо-германської філології Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Наукові інтереси: словотвір сучасної німецької мови

ПОХІДНІ З АУГМЕНТАТИВНИМИ НАПІВПРЕФІКСАМИ В НІМЕЦЬКІЙ МОВІ (СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ)

Тетяна ПЕРЕСТІЮК (Львів, Україна)

У статті досліджено поняття аугментативності, розглянуто словотворчі засоби вираження аугментативності, проаналізовано семантику та структуру похідних з аугментативними напівпрефіксами.

The article deals with augmentation and its word building means. Semantics and structure of derivatives with augmentative semi prefixes are analyzed.

Слово було, є і залишатиметься основним об'єктом мовознавчих досліджень, адже мова – це передусім слова.